

УДК 347.78

Троцюк Н. В., ст. викладач кафедри цивільного права і процесу Юридичного інституту Національного авіаційного університету

Особливості адміністративно-правового захисту авторського права в Україні

У статті досліджено особливості адміністративно-правового захисту авторського права в Україні. Розглянуто адміністративні заходи захисту авторського права, питання юридичної відповідальності за порушення авторських прав, а також визначено коло суб'єктів, які здійснюють адміністративно-правову охорону та захист авторських прав.

Ключові слова: адміністративно-правовий захист, авторське право, адміністративна відповідальність, адміністративна юрисдикція.

В статье исследованы особенности административно-правовой защиты авторского права в Украине. Рассмотрены административные меры защиты авторского права, вопросы юридической ответственности за нарушение авторских прав, а также определен круг субъектов, осуществляющих административно-правовую охрану и защиту авторских прав.

Ключевые слова: административно-правовая защита, авторское право, административная ответственность, административная юрисдикция.

The article analyses special aspects of administrative and legal copyright protection in Ukraine. Administrative measures of copyright protection, issues of legal liability for copyright infringement, as well as a range of subjects, exercising administrative and legal protection and copyright protection are considered.

Keywords: administrative and legal protection, copyright, administrative responsibility, administrative jurisdiction.

Постановка проблеми. Однією з важливих умов формування позитивного іміджу України серед високорозвинених світових держав та успішної реалізації її євроінтеграційних намірів є забезпечення належного рівня захисту права інтелектуальної власності, зокрема авторського права.

В рамках реформування законодавства про інтелектуальну власність особливої актуальності набувають питання вдосконалення правового регулювання охорони та захисту авторського права. Особливо гостро в Україні стоїть проблема ефективності захисту об'єктів авторського права, певною мірою пов'язаних з цифровими технологіями. Літературні, аудіовізуальні, музичні, фотографічні твори, комп'ютерні програми та інші об'єкти авторського права, відтворені у цифровій формі, все частіше стають об'єктами правопорушень. Україна щороку займає лідируючі місця серед усіх країн світу за обсягами комп'ютерного піратства, обходу технічних засобів захисту [1, с. 109]. Усе вище викладене свідчить про актуальність дослідження особливостей адміністративно-правового захисту авторського права в Україні.

Стан розгляду. Питання адміністративно-правового захисту авторського права в Україні досліджувалися в працях таких вчених як: О.М. Бандурка, М.О. Вербська, Г.М. Грабовська, М.М. Солощук, І.М. Сопілко, М.М. Капінос, Е.Т. Лерантович, В.І. Манохіна, В.М. Панькевич, Т.В. Рудник, О.О. Штефан, І.М. Шопіна, Р.Б. Шишка, І.Є. Чернецький. Проте, недосконалість законодавства, а саме відсутність у нормативно-правових актах визначення дефініції «адміністративно-правового захисту авторського права» та застарілість деяких наукових досліджень з даної проблеми, свідчить про потребу у

докорінній зміні підходів до розуміння адміністративно-правового захисту авторського права, що і зумовили необхідність подальших досліджень у зазначеній сфері.

Мета статті полягає у визначенні сутності та особливостей адміністративно-правового захисту авторського права в Україні.

Виклад основного матеріалу. Правова охорона інтелектуальної власності має велике значення для можливості функціонування інституту авторського права та для здійснення захисту авторських прав громадян в Україні та за кордоном. Правова охорона авторських прав базується на нормотворчій, організаційно-адміністративній, контролюючій, захисній та інших видах діяльності спеціальних державних органів. Однак останнім часом особливу увагу держави звертають на те, що охорона інтелектуальної власності залежить не тільки від правотворчої та захисної діяльності держави, а також і від самих володільців майнових та особистих немайнових прав, які як суб'єкти приватного права, повинні сприяти правотворчій і правоохоронній діяльності держави при реалізації та захисті своїх прав. Щодо питання захисту прав та законних інтересів суб'єктів авторського права, то це передбачені законом заходи із їх визнання та поновлення, припинення їх порушення, застосування до правопорушників заходів юридичної відповідальності [2, с. 297].

В Україні охорона та захист об'єктів авторського права забезпечується нормами конституційного, цивільного, кримінального та адміністративного права. Так, згідно ч. 2 ст. 54 Конституції України держава гарантує право кожного громадянина на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності, а ч. 4 ст. 41 Основного Закону проголошує, що ніхто не може використовувати або поширювати їх без його згоди, за винятками, встановленими законом; крім того, ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності [3]. Притягнення ж осіб до адміністративної відповідальності за порушення такого права є найоперативнішим та найчастіше застосовуваним способом його захисту [4, с. 5].

Національне законодавство щодо захисту авторського права передбачає правозастосовні заходи, що здійснюються в чотирьох формах, а саме:

1) адміністративні правоохоронні або захисні заходи, наприклад, тимчасовий арешт товарів, що порушують авторське право, митними органами;

2) карні заходи, за допомогою яких держава виступає стороною, котра відкриває проти порушника карну справу;

3) цивільно-правові заходи захисту, за допомогою яких правовласник або інша особа, яка володіє чинними правами, застосовує запропоновану правову дію, наприклад подання позову в суд проти порушника;

4) технічні заходи захисту, що дозволяють виробникам товарів і послуг застосовувати технічні засоби для захисту прав автора, наприклад, спеціальне кодування авторських робіт, представлених у цифровому вигляді [4, с. 52].

Зупинимося більш детально на дослідженні місця адміністративного захисту авторського права в системі категорій адміністративного права України. З'ясовуючи зміст категорії „адміністративно-правовий захист”, необхідно зазначити, що вітчизняні нормативно-правові акти не містять визначення цього поняття, а серед науковців не має єдиного підходу до його сутності та застосування. В адміністративному праві традиційними категоріями, найближчими до адміністративного захисту, є категорії адміністративного примусу, адміністративного процесу та адміністративної відповідальності.

Так, на думку М. Солощука, М. Капінос, Е. Лерантович адміністративно-правовий

захист — це передбачені законом заходи примусового характеру, що застосовуються органами виконавчої влади, за допомогою яких здійснюється відновлення (визнання) порушених прав суб'єктів права інтелектуальної власності, а також майновий вплив на порушників [4, с. 58]. Вчений В. Полюхович розглядає адміністративно-правовий захист як сукупність застосовуваних в адміністративному порядку юридичних засобів, спрямованих на здійснення уповноваженими органами (посадовими особами), а також особами та громадянами відповідних процесуальних дій, спрямованих на припинення незаконного посягання на права, свободу та інтереси громадян; ліквідацію будь-яких перешкод під час їх здійснення; визнання або підтвердження, поновлення та примусове виконання прав, невиконаних або неналежним чином виконаних обов'язків з притягненням винної особи до відповідальності [5, с. 42].

Необхідно зазначити, що об'єктом адміністративно-правового захисту є охоронювані і порушені права, свободи та інтереси фізичних осіб, права та інтереси юридичних осіб. Адміністративно-правовий захист здійснюється адміністративно-правовими засобами у випадку порушення охоронюваного права. Найчастіше застосовуваним адміністративно-правовим засобом є притягнення винної особи до адміністративної відповідальності, яка настає за посягання на об'єкт адміністративно-правового захисту. Тобто об'єкт адміністративно-правового захисту та об'єкт адміністративного правопорушення часто можуть співпадати. Об'єктом адміністративного правопорушення є суспільні відносини, які охороняються нормами законодавства про адміністративні правопорушення. Таким чином, об'єктом адміністративно-правового захисту також є суспільні відносини, які охороняються нормами законодавства про адміністративні правопорушення, а авторське право як об'єкт адміністративно-правового захисту — це суспільні відносини, які охороняються нормами законодавства про адміністративні правопорушення [6, с. 159].

В.І. Остапчук розглядає адміністративний захист авторського права як сукупність заходів адміністративного припинення та притягнення до адміністративної відповідальності, спрямованих на відновлення, визнання прав та припинення порушень авторських прав, які застосовуються органами внутрішніх справ, державними інспекторами з питань інтелектуальної власності, митними органами та місцевими судами (суддями) за заявою або скаргою особи, що має авторське право або за власною ініціативою компетентного органу [7]. На нашу думку, дане визначення не в повній мірі розкриває сутність адміністративно-правового захисту авторського права, оскільки ним не охоплюється весь спектр адміністративно-правових засобів, котрі спрямовані на захист авторського права, а саме заходів адміністративного попередження. Таким чином, вважаємо, що адміністративно-правовий захист авторського права — це сукупність застосованих в адміністративному порядку юридичних засобів, спрямованих на здійснення уповноваженими органами (посадовими особами), а також суб'єктами авторського права відповідних процесуальних дій, адміністративно-правових засобів, які направлені на припинення незаконного посягання на авторські права; ліквідацію будь-яких перешкод під час їх здійснення; їх визнання, підтвердження або поновлення з притягненням винної особи до відповідальності.

Заходи адміністративно-правового захисту застосовуються лише у випадку порушення норм, які регулюють відносини у сфері авторського права, а також за умови, що у цих діях міститься склад адміністративного правопорушення, передбаченого КУпАП. Згідно ст. 52 Закону України “Про авторське право і суміжні права” [8] до

адміністративних заходів відносяться: заборона випуску твору; припинення його розповсюдження; вилучення, конфіскація всіх примірників твору; знищення або відчуження всіх примірників твору, щодо яких встановлено, що вони розповсюджені з порушенням прав осіб, які мають виключне авторське право тощо. Це стосується також усіх кліше, матриць, оригіналів, магнітних стрічок, фотонегативів та інших предметів, за допомогою яких відтворюються примірники творів.

Слід зазначити, що адміністративно-правовий захист авторського права - це не владно-управлінська, а адміністративно-юрисдикційна діяльність. Поняття адміністративно-юрисдикційної діяльності не закріплено ані на законодавчому рівні, ані в енциклопедичних джерелах. Словники визначають лише суть понять „юрисдикція” та „адміністративна юрисдикція”. Так, під юрисдикцією розуміється встановлена законодавством сукупність повноважень відповідних органів державної влади та органів місцевого самоврядування розглядати та вирішувати правові спори і справи про правопорушення, давати правову оцінку діям осіб або інших суб’єктів права з так званої їх правомірності або неправомірності, застосовувати санкції до правопорушників [9, с. 490]. У свою чергу адміністративною юрисдикцією визнається правоохоронна діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, уповноважених законодавством розглядати та вирішувати справи про адміністративні правопорушення.

Адміністративна юрисдикція у сфері охорони та захисту авторського права розглядається у двох аспектах:

а) в матеріальному аспекті — встановлені законодавством України сукупність повноважень державних органів у сфері інтелектуальної власності щодо розгляду і вирішення адміністративно-правових справ у відповідності з їх компетенцією;

б) в процесуальному аспекті — діяльність органів виконавчої влади, яка пов’язана із розглядом і вирішенням адміністративно-правових спорів у сфері інтелектуальної власності, правовою оцінкою поведінки їх сторін та застосуванням в необхідних випадках заходів адміністративного примусу [3, с. 37].

Загалом, адміністративно-правова охорона та захист авторських прав суб’єктів авторського права здійснюється посадовими особами ОВС України, державними інспекторами з питань інтелектуальної власності та деякими іншими суб’єктами публічного управління шляхом складання на порушників, які допускають незаконне використання охоронюваних творів і об’єктів, протоколів про адміністративні правопорушення за ст.ст.51-2, 164-6, 164-7, 164-9, 164-13 КУпАП [10] і в процесі адміністративного провадження за скаргами та заявами суб’єктів інтелектуальної власності до Апеляційної палати Державної служби інтелектуальної власності.

Адміністративно-правова процедура зводиться, переважно, до звернення особи, авторські права якої порушені, зі скаргою в Антимонопольний комітет України або інший відповідний компетентний орган, уповноважений розв’язувати дані питання. При цьому будь-яке рішення такого державного органу може бути потім оскаржено в судовому порядку [11, с. 39].

Відповідно до ст. 52 Закону України «Про авторське право і суміжні права» [8] суб’єкти авторського права за захистом свого порушеного права та інтересів мають право звертатися в установленому порядку до суду та інших органів відповідно до їх компетенції. Такими органами, що здійснюють адміністративну юрисдикцію є: Апеляційна палата Державної служби інтелектуальної власності; Антимонопольний

комітет України та його регіональні органи; Постійно діючі адміністративні колегії; Тимчасові адміністративні колегії; Державний уповноважений.

Адміністративні заходи захисту авторського права застосовуються адміністративно або урядовою установою, котра відрізняється від судів, у яких звичайно здійснюються цивільно-правові й карні заходи захисту.

Ще одним не менш важливим питанням є дослідження відповідальності за порушення авторського права. Питанням юридичної відповідальності за порушення авторських прав присвячені праці О. А. Підпригори, С. Д. Святоцького, І. В. Венедіктова, О. В. Розгон та ін. Під правопорушенням у теорії права розуміють суспільно небезпечно або шкідливе діяння, яке порушує норму права. Його характерною особливістю є протиправність дії або бездіяльності суб'єкта суспільних відносин. Наслідком порушення права інтелектуальної власності, зокрема авторського права є настання цивільно-правової, адміністративної та кримінальної відповідальності. Більш жорсткий метод відповідальності за порушення авторського права – адміністративно-правовий. Адміністративна відповідальність за порушення авторських прав передбачена ст. 51-2 Кодексу України про адміністра тивні порушення від 7 грудня 1984 р. № 8073-Х (далі – КУпАП) [10], згідно з якою за незаконне використання об'єкта прав інтелектуальної власності (літературного чи художнього твору, їх виконання, фонограми, передачі організації мовлення, комп'ютерної програми, бази даних, наукового відкриття, винаходу, корисної моделі, промислового зразка, знака для товарів і послуг, топографії інтегральної мікросхеми, раціоналізаторської пропозиції, сорту рослин тощо), привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом, порушника можна притягати до наступної відповідальності: – штраф від 10 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 170 до 3400 грн) з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення. Статтею 164-9 КУпАП [10] за розповсюдження примірників аудіо-візуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних, упаковки яких не марковані контрольними марками або марковані контрольними марками, що мають серію чи містять інформацію, які не відповідають носію цього примірника, або номер, який не відповідає даним Єдиного реєстру одержувачів контрольних марок, передбачено відповідальність у вигляді накладення штрафу від десяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих комп'ютерних програм. Та сама дія, вчинена особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з правопорушень, зазначених у частині першій цієї статті ,тягне за собою накладення штрафу від п'ятдесяти до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією цих примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних.

Існування адміністративної відповідальності за порушення авторських і суміжних прав та адміністративно-правового механізму захисту цих прав має позитивні моменти, до яких відносять: оперативність розгляду справ, що створює об'єктивні можливості для швидкого поновлення порушених прав; зазначений порядок застосовується для вирішення категорій спорів, які виникають в основному на стадії оформлення прав на об'єкти названої власності, зокрема винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг; справи розглядаються на підставі спеціальної процедури, спрощеної порівняно з цивільним судочинством, що виключає більшість процесуальних дій.

Отже, адміністративну відповідальність за порушення авторських прав врегульовано нормами адміністративного права, які містять вичерпні переліки адміністративних проступків, адміністративних стягнень і органів, уповноважених їх застосовувати, детально регулюють цей вид провадження. Основні переваги адміністративно-правового механізму захисту авторських прав полягають у простоті й оперативності розгляду справ, що створює об'єктивні можливості для швидкого поновлення порушених прав.

Висновки. Не дивлячись на спроби врегулювати питання захисту авторського права на законодавчому рівні, в Україні залишається не вирішеними багато проблем у цьому напрямку. Так, на сьогоднішній день перед державною системою охорони авторського права стоять спрямовані на подальше поширення міжнародних та європейських стандартів завдання оптимізації правової охорони та захисту авторського права, що включає в себе в тому числі і адміністративно-правовий захист авторського права. На нашу думку, під адміністративно-правовим захистом авторського права слід розуміти сукупність застосованих в адміністративному порядку юридичних засобів, спрямованих на здійснення уповноваженими органами (посадовими особами), а також суб'єктами авторського права відповідних процесуальних дій, адміністративно-правових засобів, які направлені на припинення незаконного посягання на авторські права; ліквідацію будь-яких перешкод під час їх здійснення; їх визнання, підтвердження або поновлення з притягненням винної особи до відповідальності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сопілко І.М. Особливості охорони об'єктів авторського права за законодавством України / І.М. Сопілко, О.В. Пономаренко // Юридичний вісник «Повітряне і космічне право». — 2013. — № 1(26). — С. 109-113.
2. Право інтелектуальної власності. Академічний курс. [За ред. О.П. Орлюк, О.Д. Святоцького]. — К.: «Ін Юре», 2007. — 696 с.
3. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
4. Солощук М. Захист прав інтелектуальної власності / М. Солощук, М. Капінос, Е. Лерантович // Інтелектуальна власність. — 2008. — № 11. — С. 51-62.
5. Полохович В. Адміністративно-правовий захист особи у відносинах з органами державної влади / В. Полохович // Право України. — 2003. — № 5. — С. 41-46.
6. Адміністративне право України. Академічний курс: [підруч.]: у 2 т. / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. — К.: ТОВ „Видавництво „Юридична думка”, 2007. — Т. 1: Загальна частина. — 592 с.
7. Остапчук Вікторія. Поняття адміністративного захисту авторського права і суміжних прав / Вікторія Остапчук // Науково-практичний журнал «Інтелектуальна власність». — 2003. — № 4 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://synergy.ua/ru/about/publikatsii/statyi/418.html>.
8. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 2-3. — Ст. 41.
9. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. — К.: „Укр. енциклопедія”, 1998. — Т. 6: Т-Я. — 2004. — 768 с.
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X // Відомості Верховної Ради України. — 2014. — № 11. — Ст. 140.
11. Грабовська Г.М. Способи та форми захисту авторського права / Г.М. Грабовська // Науковий вісник Ужгородського національного університету: зб. наук. праць. — Ужгород: Ужгородський національний університет, 2012. — Вип. 19. — С. 38-40.